

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE, PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PEDAGOGIKY**

Požadavky ke státní závěrečné zkoušce

Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro ZŠ a SŠ - výchova ke zdraví – navazující magisterské studium

Státní závěrečná zkouška z výchovy ke zdraví má syntetizující charakter. Student má prokázat, že si osvojil učivo ze studijních předmětů odborného i didaktického charakteru, které v průběhu studia absolvoval, a že je připraven osvojené vědomosti, dovednosti a postoje využít jako učitel výchovy ke zdraví.

Tematické okruhy jsou rozděleny do tří souborů podle svého teoretického nebo aplikačního charakteru. Pro samotnou SZZ budou vytvořeny trojice otázek tak, aby v nich byly vždy zastoupeny tematické okruhy ze všech tří souborů.

Při přípravě na zkoušku student vychází z odborných informačních zdrojů, které byly zadány k prostudování v rámci požadavků v jednotlivých absolvovaných předmětech.

Okruh A

Předpoklad: student prokáže znalost anatomicko – fyziologických zvláštností lidského organismu.

1. Zdravotní pojištění, práva a povinnosti (veřejné zdravotní pojištění: cíl zdravotního pojištění, plátcí pojistného, rozsah hrazené zdravotní péče; povinné očkování; organizace systému poskytování zdravotní péče v ČR, práva a povinnosti pacientů a poskytovatelů, zdravotnická dokumentace).

2. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (definice, rizikové faktory, klinický obraz – možné znaky svědčící o syndromu CAN, diagnostika, následky, sekundární viktimizace, ochrana dětí ve škole, spolupráce školy s dalšími institucemi, legislativní rámec, prevence).

3. Zdravotní statistika (definice; základní demografic. pojmy – porodnost, úmrtnost, střední délka života, infekční onemocnění apod.; zdravotní stav obyvatelstva; síť zdravotnických zařízení a jejich činnost).

4. Civilizační onemocnění (definice, nejčastější civilizační choroby a jejich stručná charakteristika, obecná etiopatogeneze, prevence).

5. Biologické účinky fyzikálních a chemických faktorů v životním a pracovním prostředí (vliv prachu, hluku, vibrací, osvětlení, tepla či chladu, látek s toxickými a karcinogenními účinky, ochrana před těmito faktory).

6. Specifika transplantačního zákona (objasnění základních pojmů – transplantace, orgán, tkáň, dárce, čekatel, smrt, odběr tkání a orgánů od žijícího dárce či od zemřelých dárců, nepřipustnost odběru od zemřelého dárce, souhlas x nesouhlas s posmrtným odběrem tkání a orgánů, příjemce, etická komise, anonymita mezi dárci a příjemci a informačními povinnostmi poskytovatelů zdravotních služeb).

7. Specifika zákona o zdravotních službách (definice zdravotních služeb, druhy zdravotní péče - dle časové naléhavosti, dle účelu jejich poskytnutí, formy zdravotní péče, možnost volby poskytovatele zdrav. zařízení, informace o zdravotním stavu, nezletilý pacient, vyslovené přání, utajený porod, použití omezovacích prostředků).

8. Specifika zákona o specifických zdravotních službách (objasnění specifických zdravotních služeb, zdravotní služby poskytované za zvláštních podmínek – asistovaná reprodukce, sterilizace, terapeutická kastrace, testikulární pulpektomie, změna pohlaví transsexuálních pacientů, genetické vyšetření, ochranné léčení).

9. Nutriční chování adolescentů a možnosti jeho ovlivňování (hodnota zdraví a životní styl v adolescenci, nutriční chování s akcentem na prevenci a léčbu poruch příjmu potravy, problémy alternativních směrů ve výživě, podpora zdravého stravování).

10. Mikrobiologické vyšetření (účel vyšetření, hlavní zásady a příklady bakteriologického, virologického, mykologického, parazitologického a sérologického vyšetření).

11. Vyšetření krve (účel vyšetření, krevní obraz, sedimentace, biochemické vyšetření, vyšetření krevní srážlivosti).

12. Základy farmakologie (základní pojmy, příbalový leták, způsoby aplikace, lékové skupiny, obecná pravidla užívání léků, léky pro akutní stavy).

13. Objektivní příznaky nemoci (obecná klasifikace, objektivní příznaky nemocí kardiovaskulárních, respiračních, gastrointestinálních, urogenitálních, endokrinních a neurobehaviorálních).

14. Fyzikální vyšetření a funkční vyšetření jednotlivých systémů (techniky fyzikálního vyšetření, funkční vyšetření plic, EKG, funkční vyšetření ledvin, EEG, EMG).

15. Zobrazovací metody v lékařství (základní principy a využití skiografie, počítačové tomografie, magnetické rezonance, radionuklidových metod, ultrazvuku a endoskopie).

16. Anamnéza a subjektivní příznaky nemoci (význam a struktura anamnézy, nejčastější subjektivní příznaky a jejich příčiny, simulace, disimulace, agravace).

17. Základní pojmy v lékařství a sociálním lékařství (veřejné zdravotnictví – definice, zdravotnické systémy ve světě a v ČR, solidarita a ekvita, zdravotní politika, sociální zabezpečení).

18. Nutriční poradenství (funkce stravy, energetická potřeba organismu, posuzování nutriční hodnoty stravy, nutriční poradce, nutriční terapeut, zásady komunikace s klientem, zásady sestavování jídelníčku).

19. Výživa pro různé formy léčby a dietní systém ČR (dieta, dietní systém v ČR, racionální výživa, sestavování jídelníčku pro léčebnou dietu, diabetická dieta).

20. Podpora správného nutričního chování obyvatelstva (faktory důležité pro udržení nutričního zdraví, výživová doporučení EU, způsoby dosažení výživových doporučení, kulinárních úpravy pokrmů a jejich porovnání ve vztahu ke zdravotním rizikům).

Okruh B

- 1. Metody osobnostně sociálního rozvoje** (smysl rozvoje osobnostně sociálních vlastností ve školství; komunikační dovednosti, znaky a zásady správné verbální a neverbální komunikace, příklady nácviku; možnosti zvyšování vlastního sebevědomí a překonání trémy; asertivní chování, jeho zásady a způsoby nácviku; působení stresu, možnosti jeho zvládnání).
- 2. Prevence závislostí** (pojem závislost, příčiny vzniku patologické závislosti, význam primární, sekundární a terciální prevence, faktory významné pro ukončení drogové kariéry, preventivní programy).
- 3. Patologická závislost a její projevy** (příznaky patologické závislosti, závislost na prožitcích, závislost na látkách, alkoholismus u dospělých a mladistvých, léčba patologické závislosti).
- 4. Vznik drogové závislosti** (bio-psycho-socio-spirituální model, fáze vzniku drogové závislosti, rizikové skupiny, chování spojené s užíváním návykových látek, dělení a účinky návykových látek).
- 5. Základní koncepce sociální deviace** (rozdílnost v normativním a relativistickém přístupu při hodnocení sociální deviace, sociologické, psychologické a biologické teorie sociálních deviací včetně integrálního náhledu, teorie kultur a subkultur, legitimita a legalita, typy a druhy sociálních deviací, druhy nesnášenlivostí, reakce na přechod od společnosti multirasové k společnosti multikulturní).
- 6. Problémové okruhy sociální deviace** (sociální dysfunkce, sankce, teorie anomie /Durkheim, Merton/, norma, deviace na pozadí kulturních vlivů, deviace a deviantní chování, sociální kontrola, klasifikace poruch chování, primární a sekundární deviace, stigmatizace, stigma a

sociální identita, sociální situovanost osob nacházející se v rizikových skupinách a analyzování důvodů jejich marginalizace a způsobů jednání za účelem jejich možného návratu do majoritní společnosti).

7. Sociální percepce osob a fungování sociálních skupin (teorie sociální percepce, skupinový život, struktury skupin, skupinového chování, skupinových norem, skupinové atmosféry, vlastností skupiny, faktory ovlivňující navazování interpersonálních vztahů, afiliace, sociální dovednosti, prostorová blízkost, obeznámenost, atraktivita, aplikační možnosti sociálně-psychologických poznatků v praxi učitele výchovy ke zdraví).

8. Náročné, zátěžové a konfliktní situace, techniky vyrovnávání se s náročnými životními situacemi, aplikovaná sociální psychologie /nejen/ ve školní praxi, prosociální chování (možnosti aplikace vybraných metod a technik sociální psychologie při řešení makro- i mikrosociálních problémů, psychologická /sebe/ manipulace a média, sebeprosazování se ve skupinovém a společenském životě, konflikt a spolupráce).

9. Vymezení sociologie zdraví a nemoci jako sociologická subdisciplína, orientující se na sociální kontext nemoci, nemocného člověka (Funkcionalistická interpretace: sociokulturní definice zdraví a nemoci z hodnotového úhlu sociální struktury společnosti, zdraví a nemoc v souvislosti se sociálním systémem).

10. Nemoc (role nemocného) v sociologickém kontextu (sociální příčiny procesů medicinizace a psychiatrizace a jejich dopad na pojetí zdraví a nemoci; typy stresorů, které způsobují nemoc; sociální konstrukce zdraví a nemoci, nemoc v sociologickém kontextu, sociální důsledky nemoci, sociologie lékaře /role lékaře/, sociologie pacienta /role pacienta /, role sestry, sociologické aspekty zdraví a nemoci v pedagogickém procesu výchovy ke zdraví).

11. Základní otázky sociální filosofie (vztah jedince a společnosti, funkce společnosti a alternativy, „Co udržuje společnost pohromadě: konsensus nebo konflikt?“, idea pokroku a sociálního státu, idea občanské společnosti).

12. Srovnání vybraných současných společenských koncepcí (společnost - vědění, riziková, postindustriální, občanská, dezintegrovaná, multikulturní, transkulturní, práce, prožitku, mnoha příležitostí, funkcionálně diferencovaná).

13. Systemický přístup a systemika v praxi (teoretická východiska systemického přístupu, způsoby řešení problémů v pedagogice i psychologii; od individualismu k hledání kontextů, reflexivitě, dialogické otevřenosti, od patologizace problémů k orientaci na zvládnání, zdroje a jejich využívání).

14. Globalizace a její vliv na soudobou kulturu, sociální procesy (idea „nadanárodního“ vývoje, globalizace versus glokalizace, problém vztahu kultury a náboženství ve výchově, migrace a imigrace).

15. Sociokulturní a biologické determinanty lidské psychiky (modální osobnost, psychologická antropologie, kultura a psychika, socializační situace, personalizace, interakce biologická, kulturní a sociální).

16. Interpretace sociologie zdraví a nemoci (konfliktualistická interpretace sociologie zdraví a nemoci odmítající funkcionalistickou interpretaci jako marginalizaci „nefunkčních – nemocných osob“, symbolický interakcionismus, interpretující každodenní sociální chování jedince ve zdraví a nemoci a významy přisuzované těmto projevům, značkovací teorie, stigmatizace nemocných).

17. Současná „riziková společnost“ a její souvislost s problémem rizikového chování u mládeže a dospívajících (mládež jako ohrožená sociální skupina, důsledky syndromu rizikového chování u mladých, vliv médií na násilí, problém morálky v současné společnosti).

18. Sociálně psychologické aspekty chování (sociální percepce, atribuční teorie, schémata, postoje, chování jako determinanta sociální percepce, psychologie davu, aplikace vybraných metod a technik aplikované sociální psychologie v praxi, sociálně kognitivní paradigma).

19. Modernita jako genderový konstrukt (konstrukce ženskosti a mužskosti, vyloučenost ze sociálního prostoru).

20. Edukace žáka se zdravotním oslabením (základní terminologie dle platného znění školského zákona; integrace a inkluze; inkluzivní vzdělávání - podmínky, předpoklady; poradenská pracoviště; využití IVP, edukace žáka se SPU, ADHD, žáka s lehkým mentálním postižením, chronicky nemocného žáka).

Okruh C

1. Systém kurikulárních dokumentů. Vymezení Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání v systému kurikulárních dokumentů (principy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání; vzdělávací oblast Člověk a zdraví v rámcových vzdělávacích programech; implementace tematického celku „Vztahy mezi lidmi a formy soužití.“; vhodné výukové metody a formy).

2. Analýza vzdělávací oblasti Člověk a zdraví (charakteristika vzdělávací oblasti, cílové zaměření vzdělávací oblasti, vzdělávací obsah vzdělávacího oboru, očekávané výstupy; implementace tematického celku „Vztahy a pravidla soužití v prostředí komunity.“).

3. Koncepce výchovy ke zdraví v kurikulu gymnaziálního a středoškolského vzdělávání (transformace očekávaných výstupů a učiva do školních programů vyššího sekundárního vzdělávání; porovnání strategie podpory zdraví se základní školou; příklady integrace učiva v tematických plánech předmětů cílených do oblasti výchovy ke zdraví; implementace tematického celku „Změny v životě člověk a jejich reflexe.“).

4. Mezioborové vztahy oblastí Člověk a zdraví v RVP. Vztahy mezi vzdělávacími oblastmi vzhledem k Výchově ke zdraví (vzdělávací oblasti, které mají vazbu k Výchově ke zdraví, příklady vazeb; implementace tematického celku “Sexuální dospívání a reprodukční zdraví.“).

5. Pedagogické dokumenty ve vztahu k výchově (RVP, ŠVP, tematické plány, školní řád; implementace tematického celku „Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence.“).

6. Praktické a emocionální potřeby žáka. Výchovně – vzdělávací cíle ve výuce výchovy ke zdraví (způsob formulace výukových cílů, jejich význam a druhy cílů; implementace tematického celku „Choroby hromadné výskytu.“).

7. Výběr činností pro vyučovací hodinu Výchovy ke zdraví. Příprava učitele na vyučování (plánování výuky, vztah mezi cíli hodiny, postupy a činnostmi; implementace tematického celku „Auto-destruktivní závislosti.“).

8. Vyučovací hodina Výchovy ke zdraví (struktura vyučovací hodiny, sestavování plánu hodiny, uspořádání plánu; implementace tematického celku “Skryté formy a stupně individuálního násilí a zneužívání.“).

9. Organizační formy Výchovy ke zdraví (hodnocení jednotlivých organizačních forem výuky pro konkrétní učivo výchovy ke zdraví; pozitiva a negativa jednotlivých forem; implementace tematického celku “Komunikace s vrstevníky a neznámými lidmi, pohyb v rizikovém prostředí, konfliktní a krizové situace.“).

10. Didaktické zásady ve vyučování Výchovy ke zdraví (aplikace didaktických zásad na vybrané téma učiva Výchovy ke zdraví; implementace tematického celku „Ochrana člověka za mimořádných událostí.“).

11. Výukové metody ve Výchově ke zdraví (kritéria dělení metod, charakteristika, zhodnocení vybraných metod vzhledem k výchově ke zdraví; implementace tematického celku “Zdravý způsob života a péče o zdraví. Výživa a zdraví.“).

12. Materiální didaktické prostředky ve výuce Výchovy ke zdraví (význam didaktických pomůcek a jejich druhy; příklady pomůcek k vybraným tematickým celkům; implementace tematického celku „Ochrana před přenosnými i nepřenositelnými chorobami, chronickým onemocněním a úrazy.“).

13. Problematika hodnocení ve výchově ke zdraví. Specifikace hodnocení výchov (známkování, hodnocení naukových a výchovných předmětů; autoevaluace učitel; Implementace tematického celku „Hodnota a podpora zdraví. Celostní pojetí zdraví a nemoci a jejich interakce.“).

14. Motivace žáků ve Výchově ke zdraví (hodnocení oblíbenosti, důležitosti a obtížnosti jednotlivých předmětů z pohledu žáků a učitelů; postavení Výchovy ke zdraví a volba vhodných motivačních prostředků; implementace tematického celku „Osobnostní a sociální rozvoj. Sebepoznání a sebepojetí.“).

15. Průřezová témata v RVP ve vztahu k výchově ke zdraví (charakteristika průřezových témat, vztah ke vzdělávacím oblastem zejména k Výchově ke zdraví; přínos průřezových témat k rozvoji osobnosti žáka; implementace tematického celku „Seberegulace a sebeorganizace činností a chování.“).

16. Klíčové kompetence a jejich rozvoj ve Výchově ke zdraví (charakteristika, smysl a cíl klíčových kompetencí; realizace klíčových kompetencí v ŠVP; implementace tematického celku „Psychohygiena, sociální dovednosti, hledání pomoci při problémech.“).

17. Osobnost učitele výchovy ke zdraví (profesní a osobnostní předpoklady pro učitele Výchovy ke zdraví; specifické požadavky na učitele Výchovy ke zdraví vzhledem k okruhům učiva; implementace tematického celku „Mezilidské vztahy, komunikace a kooperace.“).

18. Učebnice Výchovy ke zdraví (příklady dostupných učebnic, didaktická analýza učebnic, požadavky na učebnice VkJ; implementace tematického celku „Morální rozvoj, cvičení zaujímání hodnotových postojů a rozhodovacích dovedností.“).

19. Etické aspekty ve výchově ke zdraví (etická výchova a další doplňující vzdělávací obory ve vztahu k Výchově ke zdraví; význam etické výchovy v systému vzdělávání; implementace tematického celku „Auto-destruktivní závislosti“ - zdravotní a sociální rizika zneužívání návykových látek, legální drogy.“).

20. Školní a komunitní projekty zaměřené na výchovu ke zdraví (škola podporující zdraví, programy zaměřené na rozvíjení zdravotní gramotnosti, metodiky tvorby vlastního projektu; možnosti zapojení škol do nabízených komerčních projektů; přehled dostupných projektů; implementace tematického celku „Manipulativní reklama a informace.“).

Doporučená literatura:

- Anatomický atlas: [orgány, systémy, struktury. Překlad Zuzana Stloukalová. 1. české vyd. Praha: Svojtka & Co., 2012. 439 s. ISBN 978-80-256-0739-8.
- BÁRTLOVÁ, S. Sociologie medicíny a zdravotnictví. Praha : Grada, 2005. ISBN 80-247-1197-4.

- DUNOVSKÝ, J.; MITLÖHNER, M.; HEJČ, K.; HANUŠOVÁ-TLAČILOVÁ, J. Problematika dětských práv v ČR s přihlédnutím k fenoménu komerčního sexuálního zneužívání dětí. Praha: Grada :, 2005. 251 s. ISBN 80-247-1201-6.
- DYLEVSKÝ, I. Somatologie. Olomouc : Epava, 2000. 480 s. ISBN 80-86297-05-5.
- DYLEVSKÝ, I. Základy anatomie a fyziologie člověka. Olomouc: EPAVA, 1995. ISBN 80-901667-0-9.
- FREJ, D. Dietní sestra: diety ve zdraví a nemoci. 1. vyd. Triton Praha, 2006. 309 s. ISBN: 807254537X.
- HANUŠOVÁ, J. Kompetence studentů vybraných fakult Univerzity Karlovy k prevenci syndromu sexuálního zneužívání dětí: Doktorská disertační práce. České Budějovice : ZSF JU, 2009. 126 s.
- HAVLÍNOVÁ, M. (ed.) Program podpory zdraví ve škole: rukověť programu Zdravá škola. Praha : Portál, 2006. 311 s. ISBN 80-7367-059-3.
- HAYES, Nicky. *Aplikovaná psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. 220 s. ISBN 80-7178-807-4.
- JANEČKOVÁ, H.; HNILICOVÁ, H. Úvod do veřejného zdravotnictví. Portál, 2009. 294 s. ISBN 9788073675929
- KOHOUT, P., KOTRLÍKOVÁ, E. Základy klinické výživy. 1. vyd. Forsapi, 2009. 113 s. ISBN 978-80-8725-005-1.
- KOMÁRKOVÁ, R. aj. Aplikovaná sociální psychologie III: sociálně psychologický výcvik. Praha : Grada, 2001. 224 s. ISBN 80-247-0180-4.
- KALOUS, Z.; OBST. O. aj. Školní didaktika. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- KEBZA, V. Psychosociální determinanty zdraví. Praha : Academia, 2005. ISBN 80-200-1307-5.
- KUČÍREK, J. Sociální filosofie. Olomouc : FF UP, 2000. ISBN 80-244-0165-7.
- LIPOVETSKY, G. Třetí žena: neměnnost a proměny ženství. Praha : Prostor, 2000. 287 s. ISBN 80-7260-030-3
- MARÁDOVÁ, E. Školní vzdělávací program. Výchova ke zdraví. Praha : Fortuna, 2006.
- MUNKOVÁ, G. Sociální deviace: přehled sociologických teorií. Praha : Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2.
- MÜLLEROVÁ, D. Zdravá výživa a prevence civilizačních nemocí ve schématech. 1. vyd. Praha : Triton, 2003. 99 s. ISBN 80-7254-421-7.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Praha : MŠMT, 2009.
- RENZETTI, C.M., CURRAN, D.J. Ženy, muži a společnost. Praha : Karolinum, 2003.
- SOBOTKOVÁ, I. Psychologie rodiny .Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-8
- ŠUBRT, B. aj.. Bezpečnost a ochrana zdraví při práci. 2. aktual. a rozš. vyd. Olomouc : ANAG, 2007. 839 s. ISBN 978-80-7263-400-2.
- TŘEŠKA, V. aj. Propedeutika vybraných klinických oborů. Praha: Grada, 2003. 460 s. ISBN 80-247-0239-8.
- VELEMÍNSKÝ, M.; NEUWIRTH, J. aj. Klinická propedeutika. 2. vyd. České Budějovice : ZSF, 2003. ISBN 80-7040-600-3.
- VOJTÍŠEK, Z. Encyklopedie náboženských směrů v České republice. Praha : Portál, 2004. 462 s. ISBN 80-7178-798-1.
- VURM, V. a kol. Vybrané kapitoly z veřejného a sociálního zdravotnictví .1. vyd. Praha : Triton, 2007. 125 s. ISBN 978-80-7254-997-9.
- VÝROST, J.; SLAMĚNÍK, J. Aplikovaná sociální psychologie II. Praha : Grada, 2001. ISBN 80-247-0042-5.
- WEISS, P. Sexuální zneužívání - pachatelé a oběti. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2000. 211 s. ISBN 80-7169-795-8.
- Zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů, v platném a účinném znění.
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, v platném a účinném znění.
- Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, v platném a účinném znění.

Pozn. Aktuální informace z přednášek, materiály, které jsou vloženy v Moodle u konkrétních předmětů

Platné k 20. 9. 2015